

Funkcijų įgyvendinimas, jų finansavimas ir abiejų valdžių lygiavertė partnerystė yra trys esminės, kompleksinės, tarpusavy susijusios bei viena kitą papildančios ir savivaldos savarankiškumą apibrėžiančios temos. *Pirma*, aiškus ir subsidiarus funkcijų bei atsakomybių pasidalijimas, centralizuotų valstybės funkcijų derinimas su decentralizacijos siekiais yra būtini užtikrinant optimalų valstybės valdymą, kokybiškas paslaugas gyventojams, atsakingą resursų naudojimą. *Antra*, funkcijų pasiskirstymas savaime neparodo atsakomybės dydžio, nes savarankiškumas atsispindi srities finansavime ir savivaldos galimybėmis disponuoti ištekliais. *Trečia*, bendradarbiavimas yra universalus konstitucinis principas, būtinas siekiant efektyvaus visuomenės ir valstybės reikalų tvarkymo, tačiau visos pusės pripažįsta, kad iki šiol jis nebuvo pakankamai veiksmingas, konsultacijos fragmentiškos, todėl būtina kurti atvirą ir konstruktyvą dialogą, abipusį pasitikėjimą. Todėl projekto metu vykdyta viešoji konsultacija ir atitinkamai pasiūlymai formuluoti šiomis kryptimis:

1. **Valstybės ir savivaldybių funkcijų pasiskirstymas** (centrinės valdžios funkcijų, valstybės deleguotų savivaldybėms ir savarankiškųjų funkcijų paskirstymas, subsidiarumo principas, prioritetinės atsakomybių sritys).
2. **Savivaldybių finansinis savarankiškumas** (savivaldybių išteklių formavimo sistema, investicijų finansavimas, siekiant tvarios vietos plėtros).
3. **Centrinės valdžios ir vietos savivaldos partnerystės kūrimas** (bendradarbiavimo principai, esamų formatų išnaudojimas ir (ar) naujų formatų kūrimas, interesų derinimas).

Lietuvos Respublikos Prezidento Gitano Nausėdos inicijuotame Regionų forume 2020 m. rugsėjo 3 d. pristatyti pasiūlymai parengti remiantis „Kurk Lietuvai“ projekto „Bendru sutarimu link savivaldybių savarankiškumo“ metu atliktų Lietuvos regionų esamos būklės ir savivaldybių savarankiškumo analizės, užsienio šalių gerosios patirties analizės, Lietuvos savivaldybių tyrimo ir viešosios konsultacijos rezultatais. Visų projekto etapų rezultatai paskelbti projekto [interneto puslapyje](#).

Pasiūlymų rinkinio autoriai dėkoja LR Prezidento patarėjams, LR Vyriausybės kanceliarijos, LR Finansų ministerijos, LR Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos savivaldybių asociacijos ir atskirtų savivaldybių atstovams, Regionų plėtros tarybų nariams, Europos Komisijos ir EBPO ekspertams už suteiktą informaciją, pasidalintas išvalgas ir konsultacijas, rengiant šiuos pasiūlymus.

1. KRYPTIS: FUNKCIJOS

SRITIS	PASIŪLYMAS	PAAIŠKINIMAS	INSTITUCIJA (kuriai siūloma imtis iniciatyvos)	TEISĖS AKTAI
<p>1. Subsidiarus valstybės ir savivaldybių atsakomybių pasidalijimas</p>	<p>1. 1. Peržiūrėti centrinės valdžios ir savivaldybių - valstybinių ir savarankiškųjų - funkcijų sistemą, siekiant efektyvaus, subsidiarumu pagrįsto ir aiškaus atsakomybių pasidalijimo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sutelkti politinę valią, kad peržiūra būtų ne tik teorinė, bet ir įgyvendinta realiais pokyčiais ir sprendimais; • Užtikrinti skaidrų ir atvirą peržiūros procesą, ir maksimalią vietos savivaldos atstovų įtrauktį; 	<p>VK (2019): Sprendimų priėmimas, funkcijų vykdymas ir finansavimas daugiau sutelktas centrinėje valdžioje. Pastarieji funkcijų perskirstymai rodo tendenciją jas toliau centralizuoti. Nėra vertinama, kokio rezultato siekiama pokyčiu ir kuriuo valdymo lygiu jas vykdyti efektyviau, kuris valdymo lygis ir kokios rūšies funkcijas vykdant gali geriausiai teikti gyventojų poreikius atitinkančias viešąsias paslaugas, racionaliausiai naudojant viešuosius finansus. Abu valdymo lygiai vykdo panašias ar tapačias veiklas, tarpusavyje menkai bendradarbiaujama. Ligšioliniai mėginimai tobulinti savivaldybių vykdomų funkcijų sistemą laukiamų rezultatų nedavė.</p> <p>NPP 2021-2030 m. projekte numatyta „vadovaujantis subsidiarumo principu išgryninti valstybės ir savivaldybių institucijų atsakomybę“.</p> <p>VRM 2020–2022 m. Strateginiame veiklos plane numatyta „peržiūrėti savivaldybių funkcijų sistemą, įvertinti, ar jos nedubliuoja valstybės atliekamų funkcijų, taip pat įvertinti funkcijų skirstymo į savarankiškas ir valstybines pagrįstumą.“</p> <p>Remiantis EBPO Fiskalinių santykių tinklo rekomendacijomis (<i>Allain-Dupre, 2018</i>) ir viešojoje konsultacijoje išgrynintais poreikiais, siūloma peržiūroje vadovautis šiais principais:</p> <p>Funkcijų peržiūros tikslas: efektyvus ir subsidiarumu pagrįstas funkcijų vykdymas, kokybiškų ir gyventojų poreikius atitinkančių viešųjų paslaugų užtikrinimas visoje šalies teritorijoje, racionalus viešųjų finansų naudojimas.</p> <p>Funkcijų peržiūros principai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Subsidiarumas (<i>“vietos lygmeniu – jei įmanoma, centralizuotai – jei būtina”</i>) • Aiškumas • Nuoseklumas 	<p>LRV</p> <p>VRM</p> <p>FM</p> <p>Valstybės kontrolė</p> <p>Kitos ministerijos atitinkamai pagal peržiūrimas funkcijas</p>	<p>Vietos savivaldos įstatymas</p> <p>Kiekvieną iš veiklos sričių ir funkcijų reglamentuojantys teisės aktai</p>

- Savivaldybių skirtingumo atliepimas

Atsakomybių pasidalijimo gairės:

1. Aiškiai atskirti sritis, funkcijas ir atsakomybes, priskirtas skirtingiems valdžios lygmenims, bei įtvirtinti atskaitomybę už jas, kad būtų išvengta dubliavimosi, resursų švaistymo ir atskaitomybės praradimo.
2. Numatyti koordinavimo ir bendradarbiavimo mechanizmus “mišrioms” (persidengiančios atsakomybės) funkcijoms, kurie leistų derinti skirtingais lygmenimis pasidalintas atsakomybes.
3. Suderinti atsakomybę ir jai reikalingus finansinius resursus – **peržiūrint funkcijas, peržiūrėti jų finansavimą.**
4. Peržiūrėti ir patikslinti tokias įvairiems valdžios lygmenims priskirtų funkcijų atsakomybes, kaip finansavimas, reguliavimas, strateginis planavimas, įgyvendinimas ir stebėseną.
5. Savivaldos lygmenyje **užtikrinti pakankamus žmogiškuosius išteklius ir jų kompetencijas**, reikalingas naujoms atsakomybėms prisiimti.
6. Atsisakyti laikino pobūdžio, epizodinių ir viešajam sektoriui nebūdingų funkcijų: pavyzdžiui, žemės ūkio produkcijos kvotų administravimas; dalyvavimas atliekant visuotinius surašymus, informacinės visuomenės plėtros įgyvendinimas, ritualinių paslaugų teikimo užtikrinimas (VSI). VK (2019): 11 (iš 36) valstybinių funkcijų yra laikino pobūdžio, epizodiškai atliekamos, smulkios veiklos.
7. **Skatinti regioninių (aukštesnio savivaldos lygmens) funkcijų atsiradimą** bei tarpsavivaldybinį (funkcinį) bendradarbiavimą. Pagal Lietuvos savivaldybių tyrimą (2020)), savivaldybės labiausiai linkę bendradarbiauti švietimo (57 %), viešojo transporto (48 %), sveikatos priežiūros (39 %), geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo (30 %), turizmo (17 %) srityse.

		<p>8. Svarstyti naujų funkcijų priskyrimą savivaldai: pavyzdžiui, <i>de jure</i> įtvirtinti dabar <i>de facto</i> savivaldybių atliekamas ekonominės veiklos, verslo plėtros funkcijas.</p> <p>9. Funkcijų paskirstyme ir reglamentavime, sudaryti sąlygas lankstesniam ir vietos poreikius geriausiai atliepiančiam įgyvendinimui. Vengti perteklinio savarankiškųjų funkcijų reglamentavimo, orientuotis į rezultatus ir tikslą.</p> <p>10. Tobulinti duomenų rinkimą, dalijimąsi informacija bei patirtimi, stiprinti veiklos skaidrumą bei stebėseną.</p>		
	<p>1.2. Praplėsti subsidiarumo principo sąvoką Lietuvos įstatyminėje bazėje ir strateginiuose planavimo dokumentuose, remiantis tarptautine bei užsienio šalių patirtimi, įtraukiant žemesnio valdymo lygmens kriterijų:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Remiantis subsidiarumo principu, viešąsias funkcijas reikėtų vykdyti žemesniame valdymo lygmenyje, o aukštesnio valdymo lygmenyje turi būti vykdomos tik tos funkcijos, kurių negali efektyviai atlikti žemesnio lygmens subjektai. • Sutelkti politinę valią siekti ir 	<p>LR Konstitucijoje subsidiarumo principas nėra įtvirtintas tiesiogiai, tačiau jis netiesiogiai išvedamas iš kitų joje įtvirtintų teisės normų ir principų.</p> <p>VAĮ (3 str. Viešojo administravimo principai) apibrėžta, kad subsidiarumo „principas reiškia, kad viešojo administravimo subjektų sprendimai turi būti priimami ir įgyvendinami tuo viešojo administravimo sistemos lygiu, kuriuo jie yra efektyviausi;“</p> <p>Tačiau subsidiarumo principo reikšmė, atsižvelgiant į jo kilmę, tarptautinę teisės praktiką ir užsienio pavyzdžius, yra platesnė:</p> <p>Efektyvumo kriterijus yra per siauras subsidiarumo taisyklei apibrėžti, nes jis reiškia tik geresnį rezultato ir sąnaudų santykį, bet neatspindi funkcijų decentralizacijos siekio, kad vietos valdžiai turėtų būti užtikrinta principinė laisvė veikti, o funkcijų perkėlimas centrinei valdžiai, taikant subsidiarumo taisyklę, turėtų būti vykdomas tuomet, kai savivalda nesusitvarko su funkcijomis, jos vykdomos neefektyviai (LLRI 2016).</p> <p>Tarptautinės teisės pavyzdys – ES Lisabonos sutarties protokololas „dėl subsidiarumo ir proporcingumo principų taikymo“, įtvirtinantis, kad ES ima veikti tik tada ir tik tokiu mastu, kai valstybės narės numatomo veiksmo tikslų negali deramai pasiekti centriniu, regioniniu ir vietiniu lygiu, o Sąjungos lygiu juos pasiekti būtų geriau.</p> <p>Užsienio gerosios patirties pavyzdys - Nyderlandų tarpžinybinių santykių kodeksas (Code on Interadministrational Relations, 2005),</p>	<p>LRS LRV VRM</p>	<p>Vietos savivaldos įstatymas</p> <p>Viešojo administravimo įstatymas</p> <p>NPP 2021-2030 m.</p>

	<p>įgyvendinti subsidiarumo principą praktikoje.</p>	<p>įtvirtinantis „vietos lygmeniu - jei įmanoma, centriniu – jei būtina“ principą, reiškiantį, kad sprendimai priimami ir viešosios paslaugos organizuojamos arčiausiai gyventojų, remiantis subsidiarumu.</p> <p>VK (2019): Europos vietos savivaldos „chartijoje įtvirtintas subsidiarumo principas reiškia, kad visuomeninių išipareigojimų vykdymas priskiriamas arčiau piliečių esantiems viešojo valdymo subjektams, o aukštesniems valdymo subjektams perduodamos tos funkcijos, kurių negali atlikti žemesnio lygmens viešojo valdymo subjektai. Veikdamos arčiausiai gyventojų, savivaldybės gali geriausiai atliepti pastarųjų poreikius.”</p> <p>Vis dėlto subsidiarumo principo įgyvendinimui be įstatyminio praplėtimo, svarbesnis yra politinis jo svarbos pripažinimas ir siekis įgyvendinti praktikoje:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ET 2020: „nors subsidiarumo principas buvo įtrauktas į Lietuvos teisės aktus, jis nėra pilnai įgyvendintas praktikoje“. • „Subsidiarumo principas, nors ekonomiškai pagrįstas ir esminis, yra priklausomas nuo stiprios politinės valios jo siekti ir įgyvendinti” – H. Blochliger, EBPO Lietuvos skyriaus vadovas (2020) 		
	<p>1.3. Peržiūrėti esamą savivaldybių savarankiškųjų funkcijų reglamentavimą, atsisakant perteklinio reglamentavimo, dėmesį skiriant siekiamiems rezultatams, o jų pasiekimo priemonės lanksčiau leidžiant pasirinkti savivaldybėms pagal vietos poreikius.</p>	<p>Savivaldybės pagal Konstitucijos bei įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai (120 str. Konstitucija). Įgyvendindamos savarankiškąsias funkcijas, savivaldybės turi Konstitucijos ir įstatymų nustatytą sprendimų iniciatyvos, jų priėmimo ir įgyvendinimo laisvę ir yra atsakingos už savarankiškųjų funkcijų atlikimą (VSĮ 5 str.).</p> <p>Tačiau net ir savarankiškųjų funkcijų vykdymas yra itin smulkiai reglamentuotas, kas riboja savivaldos savarankiškumą, neleidžia spręsti dėl vietos gyventojų poreikių ir tinkamiausių būdų tiems poreikiams tenkinti, trukdo pasitikėjimu grįstiems santykiams tarp centrinės valdžios ir vietos savivaldos vystytis.</p> <p>H. Blöchliger, EBPO Lietuvos skyriaus vadovas: „savivaldybių veiklą apibrėžiančios taisyklės Lietuvoje yra vienos griežčiausių EBPO, kiekviena išlaidų sritis detalai apibrėžta”.</p> <p>ET (2020): “nors subsidiarumo principas buvo įtrauktas į teisės aktus, jis nėra visiškai įgyvendintas praktikoje, nes valstybės institucijų</p>	<p>Ministerijos atitinkamai pagal veiklos sritį, kuriose savivaldybės vykdo savarankiškąsias funkcijas</p>	

		<p>kišimasis vykdant savivaldybių nepriklausomas funkcijas kertasi su išimtinėmis savivaldos institucijų galiomis”;</p> <p>Viešosios konsultacijos metu taip pat sutarta, kad savarankiškųjų funkcijų vykdymas ir finansavimas turėtų būti orientuotas į tikslų siekimą ir paslaugų kokybės užtikrinimą, paliekant vietos poreikiams aktualiausių priemonių ir būdų pasirinkimo laisvę savivaldybei.</p> <p>VK (2019): „~163 mln. Eur valstybės biudžeto lėšų 2017 m. skirta savarankiškųjų funkcijų vykdymui, neįvertinus, kokio poveikio siekiama.”</p> <p>Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) kaip itin reglamentuotas savivaldybės įvardijo šias savarankiškas funkcijas: socialinių pašalpų ir kompensacijų pagal LR Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą teikimą dėl nepanaudotų lėšų naudojimo apibrėžimo; biudžetinių įstaigų steigimas ir išlaikymas dėl, pavyzdžiui, Mokyklų tinklo kūrimo taisyklių; švietimo pagalbos teikimo organizavimas dėl Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašo; savivaldybių vietinės reikšmės kelių ir gatvių priežiūra ir kiti. Savivaldybių teigimu, perteklinis reglamentavimas sukuria ir papildomą administracinę naštą, atsiskaitant už numatytas veiklas ir lėšų panaudojimą.</p>		
<p>3. Vietos savivaldos atsakomybės didinimas</p>	<p>2.1. Didinti savivaldos atsakomybę švietimo srityje, siekiant ugdymo kokybės ir švietimo įstaigų tinklo efektyvumo:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Priešmokyklinio ir bendrojo ugdymo organizavimą - mokyklinio ugdymo tikslinių dotacijų administravimą ir skirstymą - perduoti penkioms <i>pilotinėms</i> savivaldybėms kaip 	<p>Didžiausia dalis savivaldybių biudžetų asignavimų (2020 m. – 49 % (1,59 mlrd. eurų) – skiriama švietimui – tiek valstybinių, tiek savarankiškųjų funkcijų vykdymui (FM duomenys). Šios srities peržiūra turėtų esminį poveikį visam savivaldos savarankiškumui, vienai pagrindinių viešųjų paslaugų daliai bei vietos plėtrai. Švietimo decentralizacijai pirmenybę skyrė ir EBPO Lietuvos skyriaus vadovas Hansjörg Blöchliger (2020) bei viešosios konsultacijos funkcijų darbo grupės dalyviai.</p> <p>Šiuo metu švietimo funkcija yra „mišri“ ir neturi aiškaus „šeimininko“, pilnai atsakingo ir atskaitingo už ugdymo kokybę ir tinklo efektyvumą. Finansavimas iš esmės yra centralizuotas, skiriant savivaldybėms valstybės biudžeto tikslinę dotaciją ugdymo reikmėms finansuoti (mokytojų atlyginimams, mokymo priemonėms ir kt.) - lėšų panaudojimas yra reglamentuos LRV nutarimu, nepaliekant sprendimų priėmimo laisvės savivaldybėms. O iš savivaldybės biudžeto skiriamos</p>	<p>ŠMSM</p>	<p>Atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas,</p> <p>LRV nutarimas „Dėl Mokymo lėšų apskaičiavim</p>

	<p>savarankišką funkciją.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Sudaryti sąlygas funkciniam savivaldybių bendradarbiavimui švietimo srityje. • Užtikrinti švietimo pagalbos, kaip savarankiškosios savivaldybių funkcijos, finansavimą. 	<p>lėšos ugdymo aplinkai (mokyklos infrastruktūrai išlaikyti ir pan.), tačiau ir su ugdymo aplinka (tinklu) susijusius sprendimus savivaldybės privalo priimti pagal Vyriausybės patvirtintas Mokyklų, vykdančių formaliojo švietimo programas, tinklo kūrimo taisykles. Tokia mišri sistema neskatina prisiimti atsakomybės ir siekti ugdymo įstaigų tinklo efektyvumo, švietimo kokybės ir aukštesnių ugdymo rezultatų.</p> <p>Siūlome penkiose <i>pilotinėse</i> savivaldybėse priešmokyklinio ugdymo bei bendrojo lavinimo organizavimą priskirti kaip savarankišką funkciją. Savivaldybės būtų atsakingos už šios funkcijos tikslinių dotacijų administravimą ir skirstymą, tinklo efektyvumą bei ugdymo kokybę, o švietimo politikos formavimas, įskaitant tikslų nustatymą bei ugdymo programų rengimą, toliau liktų ŠMSM atsakomybė. <i>Pilotinėms</i> savivaldybėms turėtų būti skirtas pakankamas pereinamasis laikotarpis reikalingoms kompetencijoms išvystyti, užtikrinamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas ir atsakomybių perdavimas. <i>Pilotinio</i> laikotarpio trukmė turi būti pakankama mokyklų tinklo optimizavimo sprendimams priimti ir rezultatams įvertinti (pavyzdžiui, ketveri metai). Optimizavus tinklą, ugdymo aplinkos finansavimas nemažinamas, bet leidžiama <i>reinvestuoti</i> į kitus ugdymo poreikius. Įvertinus bandomojo projekto rezultatus, poveikį savivaldybės tinklo efektyvumui ir ugdymo kokybei, gerą patirtį pritaikyti ugdymo organizavimo funkcijas perleidžiant ir likusioms Lietuvos savivaldybėms.</p> <p>Politinių partijų susitarimo dėl Lietuvos švietimo projekte (2020) taip pat buvo siūlomas pasirinkimas: „Mokyklas, vykdančias aukštesnės pakopos nei pradinis ugdymas programas, perduoti valstybės pavaldumui ribotam laikotarpiui, po kurio pavaldumas vėl būtų grąžintas; ARBA Mokyklinio ugdymo tikslinių dotacijų administravimą ir skirstymą perduoti savivaldybėms, taip didinti savarankiškumą ir atsakomybę už tinklo efektyvumą bei ugdymo rezultatus.“ Antrąjį variantą palaikė ir LSA.</p> <p>Užsienio pavyzdžiai: Suomijos švietimo sistema, pasaulyje dažnai pripažįstama viena geriausių, taip pat yra viena labiausiai decentralizuotų EBPO. Suomijos švietimo ministerija rengia ir</p>	<p>o, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašo patvirtinimo” ir kiti susiję teisės aktai</p>
--	--	---	---

		<p>įgyvendina švietimo politiką, tačiau savivaldybės ar kelios savivaldybės kartu atsako už bendrojo ugdymo organizavimą, lėšų paskirstymą, vietos ugdymo programų sudarymą ir įgyvendinimą, personalo įdarbinimą. Sprendimų priėmimą savivaldybės dalijasi su mokyklomis, kurių autonomijos lygį taip pat nustato vietos valdžia (EBPO). Estija taip pat reformuoja švietimo sistemą, remdamasi Skandinavijos šalių, ypač Suomijos patirtimi. EBPO kontekste ypatingai daug autonomijos suteikta pačioms Estijos mokykloms (EBPO).</p> <p>Prie švietimo organizavimo savivaldos lygmenyje kokybės ir efektyvumo, remiantis užsienio patirtimi ir 57 % Lietuvos savivaldybių tyrime dalyvavusių savivaldybių išsakytais lūkesčiais, taip pat prisidėtų tarpsavivaldybinio (funkcinio) bendradarbiavimo skatinimas, metodinės rekomendacijos, lankstesnių sąlygų jam sudarymas, pavyzdžiui, ikimokyklinio ugdymo, neformaliojo ugdymo, suaugusiųjų švietimo, maitinimo paslaugų organizavimo švietimo įstaigose, mokinių pavežėjimo ir kitų funkcijų vykdyme.</p> <p>Švietimo pagalbos teikimo mokiniui, mokytojui, mokyklai organizavimas ir koordinavimas dėl būtinybės atliepti individualius vietos gyventojų poreikiams turėtų išlikti savarankiškoji savivaldybių funkcija (VSI). Augant švietimo pagalbos poreikiui bei jos įtakai visam švietimo veiksmingumui ir prieinamumui, turi būti užtikrintas adekvatus ir poreikius atitinkantis finansavimas. Šiuo metu pagal LRV patvirtintą Mokymo lėšų apskaičiavimo, paskirstymo ir panaudojimo tvarkos aprašą savivaldybėms skiriamas finansavimas nėra pakankamas. LSA skaičiavimu, švietimo pagalbai trūksta ~20 mln. eurų per metus (2019)</p>		
	<p>2.2. Spręsti valstybinės žemės politikos formavimo ir įgyvendinimo klausimą, ieškant galimybių savivaldybėms imtis didesnės atsakomybės už jų teritorinį vystymą, ekonominę plėtrą, prisidėti prie žemės valdymo pridėtinės vertės kūrimo.</p>	<p>Poreikį turėti daugiau galimybių disponuoti valstybine žeme, esančia savivaldybės teritorijoje, bei peržiūrėti Nacionalinės žemės tarnybos (NŽT) funkcijas ir užtikrinti jų efektyvumą savivaldybės nurodo jau daugelį metų kaip vieną aktualiausių jų savarankiškumo ribojimų.</p> <p>Valstybinę funkciją „savivaldybei priskirtos valstybinės žemės ir kito valstybės turto valdymas, naudojimas ir disponavimas juo patikėjimo teise“ priskirti savarankiškosios Lietuvos savivaldybių tyrime siūlė 81 % atsakiusiųjų savivaldybių - daugiausia palyginti su kitomis funkcijomis.</p>	<p>ŽŪM NŽT prie ŽŪM AM Valstybės kontrolė</p>	<p>LR Žemės įstatymas LR Teritorijų planavimo įstatymas Kiti susiję teisės aktai</p>

		<p>Savivaldybių teigimu (Lietuvos savivaldybių tyrimas 2020), tai leistų skatinti verslo investicijas ir operatyviai spręsti socialinės bei kultūrinės infrastruktūros plėtros klausimus, leistų atsisakyti perteklinių teritorijų planavimo procedūrų, palengvintų žemės nuomos mokesčio administravimą, paspartintų teritorijų vystymą ir ekonominę plėtrą.</p> <p>Kadangi Žemės reforma, kurios įgyvendinimas buvo viena iš pagrindinių NŽT atsakomybių, didžiąja dalimi yra baigta (išskyrus keliose savivaldybėse), todėl centralizuotas žemės valdymas nebėra toks aktualus - jo lankstumas, pritaikymas vietos poreikiams bei procesų efektyvumas vėl turėtų būti peržiūrėtas. Tačiau savivaldybių teisės disponuoti valstybine žeme klausimas negali būti išspręstas izoliuotai nuo visos valstybinės žemės valdymo politikos formavimo bei įgyvendinimo klausimo sprendimo.</p> <p>STRATA (2019) analizėje prieita išvada, kad žemės administravimo funkcijų pasiskirstymas ne visai optimalus, trūksta tarpinstitucinio bendradarbiavimo, todėl siūloma apsispręsti dėl funkcijų perskirstymo pabaigus privačios žemės grąžinimus, evoliuciniu keliu tobulinti esamą žemės tvarkymo modelį.</p> <p>ASU (2018) mokslinėje studijoje kaip tinkamiausias žemės administravimo tobulinimo variantas nurodytas žemės valdymo funkcijų perskirstymas, dalį NŽT funkcijų perduodant savivaldybėms, o dalį praplečiant.</p> <p>VK (2016): pagal atliktą valstybinės žemės valdymo vertinimą, Žemės tvarkymo ir administravimo programos įgyvendinimas neapima valstybinės žemės efektyvaus valdymo, nėra siekiama tiesioginės naudos valstybei ar daugiau pajamų, neskaičiuojama valstybinės žemės valdymo pridėtinė vertė. VK 2020-2022 m. atlieka valstybinės žemės valdymo auditą ir vertins, ar valstybinė žemė naudojama racionaliai, turint aiškia ir kryptingą politiką, kuri būtų orientuota į didžiausios naudos valstybei ir visuomenei užtikrinimą.</p>		
	<p>2.3. Piniginės socialinės paramos teikimo funkcijos perdavimo savivaldybėms (ir jos pilotavimo bandomosiose</p>	<p>2014 m. valstybinė socialinių pašalpų ir kompensacijų teikimo funkcija perduota savivaldybėms kaip savarankiškoji pagal LR <u>Piniginės socialinės paramos nepasiturintiems gyventojams įstatymą</u>. Tai buvo vienintelis decentralizuojantis sprendimas iš septynių 2014–2018 m.</p>	<p>Ministerijos ir institucijos atitinkamai pagal veiklos sritį, kuriose</p>	

	<p>savivaldybėse) gerą patirtį ateityje pritaikyti peržiūrint kitas valstybines funkcijas.</p>	<p>laikotarpiu vykusių funkcijų perskirstymo tarp valdymo lygių arba tarp funkcijų rūšių pokyčių (VK 2019).</p> <p>Ši pertvarka pradėta nuo savarankiškosios funkcijos <i>pilotavimo</i> 2012-2013 m. penkiose bandomosiose savivaldybėse ir šiandien laikoma pasiteisinsiu sprendimu ir gerą decentralizacijos patirtimi.</p> <p>Piniginės socialinės paramos teikimo funkcijos perdavimo savivaldybėms geroji patirtis:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ženkliai sumažintos socialinei pašalpai skirtos išlaidos, pavyzdžiui, 2016 m. savivaldybės nepanaudojo 140,8 mln. eurų (62,1 %) iš skirtų 226,8 mln. eurų. Nepanaudotos lėšos buvo skirtos kitai socialinei paramai finansuoti (77,9 %), 16,5 % - kitoms savivaldybių viešosioms reikmėms (infrastruktūrai plėtoti, sveikatos ir švietimo programoms, įsiskolinimams dengti ir kt.), o 5,6 % liko neperskirstyta. (SADM duomenys). 2018 m. pašalpoms ir kompensacijoms nepanaudota 117,5 mln. eurų (52,6 %). • reikšmingai padidino socialinių paslaugų kiekį ir jų prieinamumą visoje Lietuvoje (Linus Kukuraitis, SADM 2019-03-27), tarp jų: pagalba vaikams, neįgaliesiems, senyvo amžiaus asmenims plėtra, socialinių paslaugų srities darbuotojų darbo sąlygų gerinimas ir darbo užmokesčio mokėjimas, skurdui ir socialiniai atskirčiai mažinti skirta parama, bendruomeninių ir nevyriausybinių organizacijų plėtra, socialinės reabilitacijos integracijos priemonės, užimtumo didinimo programos, smurto, savižudybių, priklausomybių prevencija ir kt. • Teigiamai vertinamas pilotinis laikotarpis, kuris parodė didesnę socialinės paramos sistemos efektyvumą kiekybiniais rodikliais – efektyvesnis ir racionalesnis finansinių išteklių panaudojimas, bei administravimo kokybės kriterijais – aktyvesnis tarpinstitucinis bendradarbiavimas (reguliarūs SADM vizitai, bendradarbiavimas su Užimtumo tarnyba, Darbo inspekcija, mokyklomis ir kt.), gerosios patirties sklaida, aktyvus bendruomenių įtraukimas. Šiose savivaldybėse dirbusių specialistų apklausa parodė, kad 63 % apklaustųjų 	<p>savivaldybėms perduotos valstybinės funkcijos</p>	
--	--	---	--	--

		<p>neprireikė papildomai kelti kvalifikacijos, taigi perimti naują funkciją pakako turimų kompetencijų (Bitinas, Bitaitis, 2014).</p> <p>Todėl siūlome šioje pertvarkoje SADM, <i>pilotinių</i> ir kitų savivaldybių sukaupta gerą patirtimi vadovautis svarstant kitų valstybinių (tiek socialinės apsaugos, tiek kitų sričių) funkcijų perdavimą savivaldybėms kaip savarankiškas. Prieš perdavimą išbandyti naują atsakomybių ir atitinkamo finansavimo persikirstymo sistemą bandomajame laikotarpyje, užtikrinti intensyvią tarpinstitucinę bendradarbiavimą ir naujų atsakomybių perdavimą. Pereinamojo (<i>pilotinio</i>) laikotarpio trukmė turėtų būti pakankama reikalingoms kompetencijoms savivaldybėse išvystyti bei poveikiui ir pasiektiems rezultatams įvertinti.</p>		
<p>4. Kompetencijų savivaldos lygmenyje stiprinimas</p>	<p>3.1. Vystyti savivaldos lygmens kompetencijas ir gerinti talentų pritraukimą, reikalingą tiek esamam savivaldybių savarankiškumui stiprinti, tiek naujai savivaldybėms perduotoms funkcijoms bei atsakomybėms vykdyti.</p>	<p>Pereinant prie labiau decentralizuoto šalies valdymo reikalinga užtikrinti reikiamas kompetencijas savivaldos lygmenyje. Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) savivaldybės įvardijo šias sritis, kuriose kompetencijų joms trūksta labiausiai dabar arba jas reiktų stiprinti, jei būtų suteikta daugiau įgaliojimų: viešųjų pirkimų vykdymas (91 %), strateginis planavimas (91 %), projektų rengimas ir valdymas (87 %).</p> <p>2021–2030 m. NPP projekte regioninių ir savivaldybių lygmens kompetencijų stiprinimas yra numatytas kaip būtina regioninės politikos sėkmės prielaida. Dėl šiuo metu Lietuvoje esančių itin didelių regioninių skirtumų, ugdyti regioninės plėtros ir regioninio planavimo kompetencijas svarbu visuose valdymo lygmenyse.</p> <p>Be valstybės lygmeniu organizuojamų kvalifikacijos kėlimo valstybės tarnautojams galimybių, siūlome skatinti LSA įsitraukimą ir tarpininkavimą. Remiantis geruoju Nyderlandų savivaldybių asociacijos organizuotą decentralizacijos paramos programų pavyzdžiu, LSA galėtų įgyvendinti specialios paramos ir konsultacijų savivaldybėms programas, <i>fasilituoti</i> informacijos ir gerosios patirties dalijimąsi tarp savivaldybių bei tarp skirtingų valdžios lygmenų. Bendradarbiaujant su atitinkamomis ministerijomis ir kitomis institucijomis, savivaldybės galėtų kreiptis prašydamos patarimo, teisinių išaiškinimų, konkrečios ekspertinės pagalbos ar eksperto vizito</p>	<p>VRM VTD prie VRM LSA Savivaldybės</p>	<p>LR Valstybės tarnybos įstatymas</p> <p>Kiti susiję teisės aktai</p>

	<p>finansų administravimo ar kitais naujų atsakomybių valdymo klausimais.</p> <p>Valstybės tarnautojų atranka į savivaldos institucijas yra vienas kertinių faktorių, pritraukiant darbuotojus. 2019 m. įsigaliojusios Valstybės tarnybos įstatymo nuostatos įpareigoja savivaldybes skelbti atrankas per centralizuotą Valstybės tarnautojų informacinę sistemą. Tarnautojų atranką organizuoja Valstybės tarnybos departamentas (du VTD atstovai ir vienas savivaldybės (įstaigos) atstovas). Tačiau esama centralizuota valstybės tarnybos atrankos sistema riboja savivaldybių savarankiškumą žmogiškųjų išteklių valdymo srityje, apsunkina talentų pritraukimą, mažina darbuotojų motyvaciją, todėl siūlome ieškoti galimybių labiau atliepti savivaldybių poreikius.</p> <p>Lietuvos savivaldybių tyrimo (2020) duomenimis, esama atrankos sistema sukelia šias problemas:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) Atrankų procesas užtrunka 3 mėnesius ir ilgiau. Pretendentai dažnai nesulaukia paskirtos atrankos datos (susiranda darbą greičiau ir pan.) ir atsiima dokumentus. 2) Savivaldybėse nepakanka žmogiškųjų išteklių pavaduoti trūkstamą darbuotoją ilgesnį laikotarpį, kol vyksta atranka. 3) Pavaduojančiam valstybės tarnautojui priemoka už pavadavimą gali būti mokama ne ilgiau kaip 6 mėnesius, ko dažnai nepakanka naujam darbuotojui surasti. 4) Centralizuota personalo atrankos sistema nėra pritaikyta savivaldybėms, yra nelanksti ir nutolusi nuo vietos bendruomenių (pvz., konkursai į seniūnų pareigas vykdomi Vilniuje). 		
--	---	--	--

2. KRYPTIS: FINANSAVIMAS

SRITIS	PASIŪLYMAS	PAAIŠKINIMAS	INSTITUCIJA (kuriai siūloma imtis iniciatyvos)	TEISĖS AKTAI

1. Savivaldybių savarankiškųjų pajamų šaltinių diferencijavimas ir stabilumo užtikrinimas	<p>1.1. Peržiūrėti GPM netekčių naštos pasidalinimo tarp valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų santykį: užtikrinti, kad Seimo ir (ar) Vyriausybės sprendimai, kurie mažintų savivaldybių biudžetų prognozuojamas pajamas dėl GPM netekimo, būtų daugiau kaip 70 proc. kompensuojami iš valstybės biudžeto.</p>	<p>Pagal Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymą, savivaldybėms nepilnai kompensuojamos GPM netektys, susidaranti dėl centrinės valdžios sprendimų, mažinančių savivaldybių pajamas iš šio mokesčio. 2020 m. minėtos metodikos įstatyme (10 str. 1 p. a dalis) numatyta, kad 70 % GPM netekčių naštos tenka valstybės biudžetui, o 30 % – savivaldybių biudžetams (nors anksčiau iki 2018 m. netekimai savivaldai buvo kompensuojami 100 %). Tad centrinės valdžios sprendimai iš dalies įgyvendinami savivaldybių sąskaita.</p> <p>GPM yra pagrindinis savivaldybių savarankiškųjų pajamų šaltinis – pajamos iš šio mokesčio sudaro daugiau nei 80 % visų savivaldybių biudžetų pajamų (be valstybės biudžeto dotacijų). Praktiškai daugeliui savivaldybių yra vienintelis mokeskis, kuris leidžia suformuoti biudžetą ir finansuoti įvairias išlaidas. Šio mokesčio pajamų neliečiamumas ir stabilumas yra kertinis, kalbant apie savivaldybių finansinio savarankiškumo stiprinimą.</p>	FM LSA	LR Savivaldybių biudžetų pajamų nustatymo metodikos įstatymas (10 str. 1 p. a dalis)
	<p>1.2. Peržiūrėti nekilnojamojo turto mokesčio įskaitymo į valstybės ir savivaldybės biudžetus tvarką: nekilnojamojo turto mokesčio pajamas iš fizinių asmenų įskaityti į savivaldybės biudžetą.</p> <p>Lietuvoje svarstant keisti mokesčio objektus ar įvesti visuotiną nekilnojamojo turto mokestį, šis mokestis turėtų tapti vietiniu mokesčiu ir pilnai</p>	<p>Šiuo metu į savivaldybių biudžetus įskaitomos tik komercinės paskirties nekilnojamojo turto mokesčio pajamos. Šia priemone siūloma visas mokesčio pajamas, įskaitant, nekilnojamojo turto mokestį už fiziniams asmenims nuosavybės teise priklausančius ar įsigyjamus gyvenamosios, sodų, garažų, fermų, šiltnamių, ūkio, pagalbinio ūkio, mokslo, religinės, poilsio paskirties statinius (patalpas), žuvininkystės statinius ir inžinerinius statinius, įskaityti į savivaldybės biudžetą.</p> <p>Įprastai nekilnojamojo turto mokestis, kaip ir kiti su nuosavybes susiję mokesčiai, yra laikomas „tradicioniu“ vietiniu mokesčiu bei yra savivaldos savarankiškųjų pajamų šaltiniu tokiose šalyse kaip <i>Airija, Australija, Austrija, Belgija, Danija, Graikija, Ispanija, Italija, JAV, Jungtinė Karalystė, Kanada, Liuksemburgas, Nyderlandai, Portugalija, Prancūzija, Suomija, Švedija.</i></p> <p>Šis mokestis lengvai siejamas su konkrečia teritorija (savivaldybe) ir jo administravimui galima taikyti analogišką praktiką kaip su komercinės paskirties nekilnojamojo turto apmokestinimu.</p>	FM LSA	LR Nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas (13 str., 3 p.) Kiti įstatymo lydymieji teisės aktai

	<p>įskaitomas į savivaldybių biudžetas.</p>	<p>80 % Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) dalyvavusių savivaldybių teigia, kad visas nekilnojamojo turto mokestis turėtų tapti jų savarankiškųjų pajamų šaltiniu. Nekilnojamojo turto mokestis iš principo turi būti infrastruktūros mokestis, o jo pajamos siejamos su infrastruktūros kaštais – taip sumokėtas mokestis gyventojams sugrįžta per viešąsias paslaugas ir infrastruktūros paslaugas. Todėl visos mokesčio pajamos turėtų būti skirtos savivaldybėms, o ne simboliškai papildyti valstybės biudžetą. 2020 m. FM prognozuojamais duomenimis, valstybės biudžeto pajamos iš nekilnojamojo turto mokesčio sudarys 5,4 mln. eurų. Šia suma galėtų padidėti savivaldybių biudžetai.</p>		
	<p>1.3. Peržiūrėti motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įskaitymo į biudžetą tvarką: svarstyti galimybę dalį mokesčio pajamų įskaityti į savivaldybės biudžetą.</p> <p>Ateityje svarstant plėsti automobilių mokesčio bazę, jis turėtų tapti vietiniu mokesčiu ir pilnai įskaitomas į savivaldybių biudžetas.</p>	<p>Šiuo metu visos pajamos iš transporto priemonių registracijos mokesčio yra įskaitomos į valstybės biudžetą (LR motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymo 6 str., 5 p.). 2019 m. svarstant šio mokesčio įvedimo, įstatymo rengėjai aiškinamajame rašte nepagrindė šio mokesčio įskaitymo tvarkos.</p> <p>ES šalių praktika rodo, kad transporto priemonių registracijos mokestis laikomas vietiniu arba pervedamu (dalijamu su centrine valdžia) – <i>Estijoje, Nyderlanduose, Belgijoje, Ispanijoje, Liuksemburge, Portugalijoje, Prancūzijoje</i>. Moksliniai tyrimai rodo, vietinės valdžios institucijoms dažnai geriau sekasi negu centrinei valdžiai sutelkti -finansinius išteklius, reikalingus gyventojų poreikiams tenkinti, nes asmenys yra labiau linkę mokėti vietinius mokesčius, matydami sąsajas tarp savo mokamų mokesčių ir vietos valdžios teikiamų viešųjų gėrybių (Rudytė, Ruplienė ir kt, 2018).</p> <p>Šio mokesčio pajamų perdavimas savivaldybėms yra tikslingas dėl aplinkosauginių tikslų. Savivaldybės būtų labiau įgalintos ir finansinėmis paskatomis motyvuotos gerinti vietos transporto infrastruktūrą ir eismo valdymą (pvz. transporto atnaujinimas, dviračių takų plėtra ir kt.), kurti žalias erdves (pvz. augalų sodinimas šalia didžiausių taršos šaltinių), plėtoti prevencijos priemones, skatinančias gyventojus įsigyti netaršias transporto priemones, bei įgyvendinanti kitas Nacionaliniame oro taršos mažinimo priemonių plane numatytas priemones.</p> <p>74 % Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) dalyvavusių savivaldybių teigia, kad transporto priemonių registracijos mokestis turėtų tapti jų</p>	<p>AM LSA</p>	<p>LR Motorinių transporto priemonių registracijos mokesčio įstatymas (6 str., 5 p.)</p> <p>Kiti įstatymo lydymieji teisės aktai</p>

		<p>savarankiškųjų pajamų šaltiniu. Šių savivaldybių teigimu, kadangi tai yra mokestis, susijęs su aplinkos tarša, todėl jis turėtų būti mokamas į savivaldybės biudžetą, kur yra patiriama aplinkos tarša ir kur naudojamosi savivaldybėje sukurta infrastruktūra. Pasak jų, mokestis galėtų būti pilnai įskaitomas į savivaldybių biudžetą pagal transporto priemonės savininko registracijos vietą arba dalinai įskaitomas į valstybės biudžetą ir savivaldybių biudžetus pagal transporto priemonės savininko registracijos vietą, dalijant jį tarp biudžetų pagal priklausomybę fiziniams ir juridiniams asmenims.</p> <p>Šio mokesčio pajamos savivaldybių biudžetus galėtų papildyti kasmet apie 15,7 mln. eurų (įstatymo projekto aiškinamasis raštas).</p>		
	<p>1.4. Peržiūrėti pelno mokesčio įskaitymo į biudžetą tvarką: įvertinti galimybę ateityje įmonės sumokėtą pelno mokesčio dalį įskaityti į tos savivaldybės, kurioje yra apmokestinamojo vieneto pajamų šaltinis, biudžetą*</p>	<p>Šiuo metu visos pajamos iš pelno mokesčio yra įskaitomos į valstybės biudžetą (<i>Lietuvos Respublikos pelno mokesčio įstatymas, 49 str.</i>). Jei dalis pelno mokesčio būtų skiriama savivaldybei, kurių teritorijoje veikia įmonė, tai įgalintų ir labiau motyvuotų savivaldybes pritraukti investicijas, skatinti verslumą. Siekdamos pritraukti verslą ir turėdamos finansines paskatas, savivaldybės turėtų didesnes paskatas tvarkyti infrastruktūrą, organizuoti rinkos poreikius atitinkantį profesinį mokymą ir kitais būdais siektų gerinti investicinę aplinką. Būtų kuriamos naujos darbo vietos, skatinamas eksportas ir ekonominių veiklų įvairovė, tiesioginių užsienio investicijų pritraukimas, skatinama ekonominė plėtra ir už LEZ ir (ar) pramonės parkų ribų.</p> <p>Pelno mokesčio dalies priskyrimo savivaldybėms praktika yra plačiai paplitusi kitose šalyse. Dalis pelno mokesčio yra įskaitoma į savivaldybių biudžetus <i>Austrijoje, Čekijoje, Danijoje, Ispanijoje, Italijoje, Lenkijoje, Liuksemburge, Portugalijoje, Suomijoje, Šveicarijoje, Turkijoje, Vokietijoje, Japonijoje, JAV, Korėjoje</i>. Liuksemburge, Vokietijoje, Japonijoje, Portugalijoje ir Šveicarijoje pelno mokesčio pajamos sudaro reikšmingą dalį (daugiau nei 10 proc.) savivaldybių biudžetuose.</p> <p>Suomijos pavyzdys: savivaldybės gauna verslo pelno mokesčio pajamų dalį, kuri 2020 m. yra 42,13 %. Atskiros savivaldybės dalis apskaičiuojama pagal savivaldybės teritorijos įmonių apmokestinamąsias pajamas. Jei įmonė ar jos filialai veikia daugiau nei vienoje savivaldybėje, savivaldybių pelno mokesčio dalis</p>	<p>FM EIMIN LSA</p>	<p>LR Pelno mokesčio įstatymas (49 str.)</p> <p>Kiti įstatymo lydintieji teisės aktai</p>

	<p><i>*Pastaba: priemonė svarstyтина ilgalaikėje perspektyvoje, reikalinga išsamesnė analizė ir diskusijos</i></p>	<p>padalijama tarp savivaldybių proporcingai įmonės darbuotojų skaičiui kiekvienoje savivaldybėje. Sprendžiant dėl dalies pelno mokesčio skyrimo savivaldybėms galima remtis šių šalių gerąja praktika.</p> <p>68 % Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) dalyvavusių savivaldybių teigia, kad pelno mokestis galėtų tapti jų savarankiškųjų pajamų šaltiniu. Pelno mokesčio dalies skyrimas savivaldybėms, kartu su dalies funkcijų perdavimu savivaldybėms, ir suteikta teisė daryti tiesioginę įtaką savo fiskaliniam pajėgumui didintų savivaldybių finansinį savarankiškumą, mažintų priklausomybę nuo subsidijų, skatintų ne išlaikytinio statusą, o motyvuotų pačioms didinti nuosavas pajamas.</p> <p>Pritraukus privataus kapitalo vietines ir užsienio investicijas į Lietuvos savivaldybes, atsirastų daugiau geriau apmokamų darbo vietų, mažėtų nedarbas ir savivaldybės galėtų pritraukti talentus, augtų mokesčių surinkimas. Valstybės biudžeto netekimai, atsiradę dėl mokesčio persikirstymo, būtų kompensuojami padidėjusių kitų mokesčių pajamų surinkimo sąskaita dėl augančios ekonomikos. Taip pat mažinant šešėlinę ekonomiką, ypač gerinant vartojimo mokesčių surinkimą.</p>		
<p>2. Savivaldybių investicinio potencialo stiprinimas</p>	<p>2.1. Peržiūrėti savivaldos fiskalinės drausmės taisyklės ir suteikti savivaldybėms lankstesnes skolinimosi galimybes vietos plėtrai</p>	<p>LR Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinis įstatymo 4 straipsnyje įtvirtinti griežčiausi skolinimosi apribojimai būtent savivaldybių biudžetams, kurie turi būti subalansuoti arba pertekliniai. Kaip rodo kitų šalių praktika, didžioji dalis kitų valstybių netaiko panašių suvaržymų, pvz., Suomija, Švedija, Italija, Airija, Graikija, Lenkija, Slovakija į savivaldybės einamojo biudžeto balansą neįskaito asignavimų investicijoms, o Estija, Čekija, Bulgarija visai netaiko savivaldybių biudžeto balanso taisyklės ir naudoja tik skolos ar išlaidų ribojimo taisyklės. Fiskalinės drausmės indekse Lietuva vertinama labai aukštai ir užima 3 vietą iš 28 šalių (EK, 2018). Lietuvos savivaldybių skolos lygis yra vienas mažiausių tarp EBPO ir ES šalių (EBPO, 2018). Atsižvelgiant į tai, peržiūrint savivaldos skolinimosi taisyklės, galima remtis kitų šalių praktika.</p> <p>Išimtinai griežti savivaldos skolinimosi apribojimai nėra pagrįsti, nes savivaldybių įsiskolinimo lygis turi mažą įtaką bendrai valstybės skolai ir mažiausiai veikia valstybės fiskalinį balansą ir fiskalinį</p>	<p>FM LSA</p>	<p>LR Fiskalinės sutarties įgyvendinimo konstitucinis įstatymas</p> <p>Kiti įstatymo lydimieji teisės aktai</p>

		<p>tvarumą. Vietos valdžios skola pastaruosius penkerius metus yra mažėjanti: nuo 757 mln. eurų 2014 m. sumažėjo iki 489 mln. eurų 2019 m. bei per pastarąjį dešimtmetį pagal procentinę dalį nuo visos valdžios sektoriaus skolos ir nuo šalies BVP sudaro mažiausią dalį (atitinkamai 2,8 % valdžios sektoriaus skolos ir 1% BVP). Pažymėtina, tai, kad EK šalies laikymąsi fiskalinės drausmės taisyklėms vertina viso valdžios sektoriaus, o ne atskirų sektorių.</p> <p>Lietuva, kaip ir kitos ES šalys, dėl COVID-19 pandemijos aplinkybių vykdo ekonomiką skatinančią anticiklinę fiskalinę politiką – didina išlaidas ir valstybės skolą. Tačiau tai vykdoma centrinės valdžios institucijų prerogatyva, vietos savivaldos neturi jokių svertų skatinanti vietos plėtrą ir taip gaivinti ekonomiką po COVID-19. Nors jos vaidmuo yra itin svarbus, nes ji yra arčiausiai gyventojų, smulkaus ir vidutinio verslo, kur darbo vietų išsaugojimas ir sukūrimas duoda greitesnius rezultatus ir mažina priklausomybę nuo subsidijų.</p> <p>Vietos plėtra turėtų būti bendras valstybės interesas, nes investicijos generuoja didesnes pajamas į biudžetą, skatina darbo vietų kūrimą, ekonominį gyvybingumą, ir atvirkščiai, jei nebus sudarytos sąlygos vykdyti vietos plėtrą, įgyvendinti investicijas pagal regionų ir savivaldybių poreikius (suderintus su nacionaliniais tikslais), tai lems biudžetų pajamų nesurinkimą ir užprogramuos ekonomines, socialines problemas, kurių sprendimai pareikalaus papildomų valstybės lėšų.</p> <p>Lietuvoje tik apie 35 proc. viešųjų investicijų įgyvendinama vietos lygmenyje. Tuo tarpu ES vidutiniškai 50 proc. viešųjų investicijų įgyvendinama regionų ir vietos lygmenyje, Danijoje – 85 proc., Latvijoje – virš 50 proc., Estijoje – 45 proc.</p> <p>Lankstesnių investicijų įgyvendinimui sąlygų sudarymas savivaldybėse, kartu užtikrinant nacionalinių finansų tvarumą, yra būtinas, siekiant: 1) suteikti kokybiškas viešąsias paslaugas gyventojams ir verslui; 2) aktyvinti vietos ekonomiką, ypač po Covid-19 pandemijos sukeltos krizės; 3) didinti savivaldybių ir regionų investiciniam patrauklumą, ypač naujoje ES finansinėje</p>		
--	--	---	--	--

		<p>perspektyvoje; 4) užtikrinti sukurtos viešosios infrastruktūros ekonominį ir fizinį gyvybingumą.</p> <p>Atlaisvinus skolinimosi taisykles nepagrįsta manyti, kad savivaldybių skola sukels didelę riziką šalies fiskaliniam tvarumui, nes savivaldybių skolos lygį reguliuoja skolinimosi limitai. Šiuo metu atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatyme numatyti savivaldybių skolos limitus. Skolos augimo rizikas galima valdyti per projektų atrankos priemones, apibrėžtus nacionalinius prioritetus ir kitas priemones.</p> <p>2020 m. rudenį bus pristatyti EK finansuojamo projekto „Improving the Capacity of Lithuanian Municipalities to Borrow and Manage Debt“ (liet. „Lietuvos savivaldybių pajėgumų skolintis ir valdyti skolą gerinimas“) rezultatai, kurie taip pat gali pasitarnauti priimant sprendimus dėl savivaldybių skolinimo reguliavimo peržiūros.</p> <p>LR Ministro Pirmininko 2020 m. kovo 13 d. potvarkiu buvo sudaryta darbo grupė savivaldybių skolinimosi galimybėms išnagrinėti (darbo grupės vadovas finansų ministras Vilius Šapoka), kuri turėjo pasiūlymus pateikti iki gegužės 18 d. Nors šiai dienai konkretūs sprendimai dar nepriimti, darbo grupės posėdžiai toliau vyksta. Tad siūlome tęsti diskusiją dėl lankstesnių skolinimosi galimybių šiame ar kitame centrinės valdžios ir vietos savivaldos formate, ir priimti sprendimus, skatinančius vietos plėtrą.</p>		
	<p>2.2. Steigti vietos plėtros paskolų ir garantijų mechanizmą (fondą/instrumentą/pragramą)</p> <p>(pirmiausiai – esamų institucijų struktūroje, vėliau – valstybinio plėtros banko kontekste)</p>	<p>Dabartinė investicijų finansavimo sistema orientuota į sektorinius, o ne į regioninius prioritetus. Vykdamas vietos plėtrą savivaldybės susiduria su investicijų finansavimo ribotomis galimybėmis (teisiniai apribojimai skolintis, bendro savivaldybių skolinimosi mechanizmo nebuvimas ir kt.).</p> <p>Naujo instrumento atsiradimą pagrindžia šios priežastys: 1) savivaldybių išteklių net ir ekonomikos augimo laikais yra nepakankami investicijoms įgyvendinti; 2) integruota teritorijų plėtra reikalauja bendrų kelių savivaldybių veiksmų, bendrų investicijų; 3) būtinumas mažinti priklausomybę nuo pagrindinio investicijų šaltinio – ES Sanglaudos politikos; 4) būtinumas diversifikuoti investicijų šaltinius ir mažinti priklausomybę nuo grantų; 5) būtinumas</p>	FM	

	<p><i>N. Kazlauskienės pasiūlymas pristatytas ir aptartas tarpinstitucinėje grupėje, visų savivaldybių merų susitikime, Prezidentūros patarėjams</i></p>	<p>susisteminti dabartinę valstybės finansinę paramą (instrumentus ir taisykles) ir suteikti pastovumo, nuoseklumo ir aiškumo viešųjų investicijų politikai (<i>Kazlauskienė, N. 2020</i>).</p> <p>ES ir kitų valstybių patirtis rodo, kad yra įmanoma suderinti aktyvesnės vietos plėtros ir nacionalinių finansų tvarumo tikslus, suteikiant tam tikrą lankstumą per dedikuotą finansų rinkų ir finansų instrumentų formavimą savivaldos investicijoms (EK struktūrinių reformų paramos projektas, kontraktorius EBPO). Finansinių instrumentų nauda: mažina priklausomybę nuo grantų, sudaro palankesnes privačių investicijų pritraukimo galimybes, sudaro palankesnes sąlygas mažoms ir finansiškai silpnesnėms savivaldybėms, savivaldybių grupėms bendrų investicijų įgyvendinimui, formuoja atsakingą savivaldybių elgseną planuojant ir įgyvendinant investicijas, užtikrinant jų gyvybingumą. Taip pat panašūs instrumentai veikia kitose šalyse (pvz., Suomijoje, Nyderlanduose).</p> <p>Naujam instrumentui įgyvendinti, atskiros institucijos steigti nebūtina. Lietuva turi panašios finansinių instrumentų steigimo ir naudojimo patirties. Tai gali būti atskiras instrumentas ar programa, kurios vykdymas būtų pavestas vienai iš panašių veiklą vykdančiai institucijai, nacionalinei skatinamojo finansavimo institucijai ar jų konsorciui (pvz., Viešųjų investicijų plėtros agentūra (VIPA) ir Žemės ūkio paskolų garantijų fondą (ŽŪPGF) (dėl patirties kaimo plėtros ir VVG projektų paskolų garantavimo srityje)).</p> <p>Naujo finansinio instrumento formavimo savivaldybių investiciniam potencialui stiprinti pradinė koncepcija buvo pristatyta LR Ministro Pirmininko 2020 m. kovo 13 d. potvarkiu sudarytai <u>darbo grupei</u> (dėl savivaldybių skolinimosi galimybių) ir visiems Lietuvos savivaldybių merams. Siūlome tęsti koncepcijos plėtojimą ir steigti tvarų vietos plėtros finansinį instrumentą esamų institucijų struktūroje. Jei ateityje bus svarstoma idėja steigti valstybinį plėtros banką, konsoliduojant esamas institucijas (Invega, VIPA, ŽŪPGF), tai kartu siūlome užtikrinti finansinio instrumento vietos plėtrai tęstinumą.</p>		
--	--	--	--	--

3. Valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų finansavimas	3.1. Suteikti teisę disponuoti nepanaudotomis ir sutaupytais valstybės lėšomis, skirtomis deleguotoms funkcijoms vykdyti, jų negražinant į valstybės biudžetą: perkeliant lėšas į kitus biudžetinius metus ar perskirstant jas einamųjų metų eigoje kitų valstybės deleguotų funkcijų vykdymui	Metų pabaigoje likusios nepanaudotos (pvz. dėl užtrukusių viešųjų pirkimų, faktiškai sutaupytos) tikslinės paskirties lėšos privalo būti gražinamos į valstybės biudžetą: „Metų pabaigoje likusios nepanaudotos tikslinės paskirties lėšos, nustatytos savivaldybių biudžetams priimančioms atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą, lėšos, kurios per metus buvo paskirtos savivaldybių biudžetams pagal atskirus įstatymus ar Vyriausybės nutarimus arba panaudotos ne pagal savo tikslinę paskirtį, iki sausio 10 dienos gražinamos į valstybės biudžetą – pervedamos iš savivaldybių biudžetų sąskaitų į Valstybės išdo sąskaitą, jeigu atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymu nenustatyta kitaip. ” (Lietuvos Respublikos biudžeto sandaro įstatymas, 32 str. 3 p.). Tokia taisyklė mažina motyvą racionaliau ir taupiau naudoti finansus ir didina paskatas išnaudoti visą gautą sumą, nes metų pabaigoje sutaupyta lėšas vis tiek reikia gražinti. Tokia biudžetinių lėšų panaudojimo praktika, kuri būdinga ne tik savivaldybėms, bet ir visoms valstybės biudžeto lėšomis disponuojančioms institucijoms, nemažai kritikos yra išsakę Viešųjų pirkimų tarnyba ir Valstybės kontrolė. VK duomenimis, 2017 m. savivaldybės nepanaudojo 6,3 mln. eurų gautų valstybės biudžeto dotacijų (iš skirtų 745 mln. eurų). Nors tai nėra didelė suma (sistema neskaitina taupyti), tačiau savivaldybės vis tiek negali jomis disponuoti, pvz., finansuoti valstybės deleguotų funkcijų, kurioms neužtenka skiriamų lėšų.	FM	Atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas LR Biudžeto sandaro įstatymas Kiti įstatymo lydintieji teisės aktai
	3.2. Užtikrinti šimtaprocentinį valstybinių (valstybės perduotų savivaldybėms) funkcijų finansavimą: <ul style="list-style-type: none"> Peržiūrėti valstybinių funkcijų finansavimo 	VK (2019) nustatė, kad 12 iš 36 valstybinių funkcijų vykdymui neužtenka finansavimo ir savivaldybės savo biudžeto sąskaita finansuoja šias funkcijas. 1,1 mlrd. eurų valstybės biudžeto lėšų 2017 m. savivaldybėms skirta vykdyti valstybines funkcijas, nustačius tik 1 funkcijos (iš 36) siektinus tikslus. 10 (iš 36) valstybinių funkcijų vykdymui lėšų poreikio apskaičiavimas neregamentuotas. 11 (iš 36) valstybinių funkcijų vykdymui lėšų panaudojimo tvarka neregamentuota. Lietuvos savivaldybių tyrimo (2020) duomenimis, valstybinės funkcijos, prie kurių finansavimo daugiausia prisideda savivaldybės,	FM ir kitos ministerijos bei valstybinės institucijos atitinkamai pagal deleguotas funkcijas	Atitinkamų metų Valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymas

	<p>metodiką, tikslinti lėšų poreikio apskaičiavimą bei lėšų panaudojimo tvarką.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biudžetinių metų pabaigoje kompensuoti savivaldybėms išlaidas, kurios buvo papildomai patirtos savivaldybių biudžeto sąskaita vykdant valstybines funkcijas. • Atsižvelgti į šį reikalavimą rengiant, svarstant ir tvirtinant atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymą 	<p>yra: Civilinės būklės aktų registravimas (šią funkciją nurodė 83 % atsakiusių savivaldybių); Valstybinės kalbos vartojimo ir taisyklingumo kontrolė (63 %); Žemės ūkio funkcijos (54 %); Archyvinių dokumentų tvarkymas (52 %); Priešgaisrinė apsauga (41 %); Priešmokyklinio ugdymo, bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir profesinio orientavimo organizavimas (35 %); Pirminė teisinė pagalba (26 %) ir kt.</p> <p>Kai kurios valstybinės funkcijos visai nefinansuojamos ar finansuojamos periodiškai, pavyzdžiui, radiacinė sauga, dalyvavimas organizuojant įstatymų numatytus rinkimus ir referendumus, dalyvavimas valdant valstybinius parkus.</p> <p>Lietuvos savivaldybių tyrimo duomenimis, 2019 m. savivaldybės prie valstybinių funkcijų finansavimo prisidėjo 10,4 mln. eurų savo biudžeto sąskaita.</p> <p>Remiantis KT nutarimu (2002-01-14) Konstitucijoje įtvirtintas savivaldybių veiklos savarankiškumas suponuoja tai, kad jeigu įstatymais savivaldybėms perduodamos valstybės funkcijos, turi būti numatomos ir šioms funkcijoms reikalingos lėšos. Pagal Konstituciją savivaldybės privalo vykdyti įstatymus, taigi ir įstatymus, kuriais savivaldybės įpareigojamos vykdyti joms perduotas valstybės funkcijas.</p> <p>Lietuvoje ir užsienyje (pvz., Estijoje) savivaldybės yra teismo keliu prisiteisę kompensacijas už nuosavomis lėšomis finansuotų valstybinių funkcijų vykdymą.</p>		<p>Kiti susiję teisės aktai</p>
--	--	---	--	---------------------------------

3. KRYPTIS: CENTRINĖS VALDŽIOS IR VIETOS SAVIVALDOS PARTNERYSTĖ

SRITIS	PASIŪLYMAS	PAAIŠKINIMAS	INSTITUCIJA (kuriai siūloma imtis iniciatyvos)	TEISĖS AKTAI
--------	------------	--------------	---	--------------

<p>1. Partnerystės principų kūrimas</p>	<p>1.1. Parengti ir patvirtinti tarpinstitucinio bendradarbiavimo kodeksą</p>	<p>Konstitucinis Teismas akcentuodamas bendradarbiavimo tarp skirtingų valdžios lygių svarbą ir reikšmę teigia: „<i>bendradarbiavimas yra universalus konstitucinis principas. Jo įgyvendinimas sudaro prielaidas tiek valstybės institucijoms, tiek savivaldybėms vykdant įstatymuose įtvirtintus įgaliojimus siekti bendro tikslo – užtikrinti efektyvų visuomenės ir valstybės reikalų tvarkymą</i>“ (KT, 1996). Kadangi centrinės valdžios institucijų ir savivaldos tikslai yra bendri, o savivaldybių savarankiškumas, nereiškia galimybės ignoruoti valstybės interesus (KT, 1998), todėl savivaldybių ir valstybės interesų derinimas yra ypač svarbus, o jų bendradarbiavimas, veiklos koordinavimas yra neišvengiamas ir būtinas.</p> <p>Nors bendradarbiavimo svarba atrodo akivaizdi, tačiau 2019 m. VK audito rezultatai rodo, kad, galiojant esamam valstybinių ir savarankiškujų savivaldos funkcijų paskirstymui, abu valdžios lygiai funkcijas vykdo atskirai, tarpusavyje menkai bendradarbiaujama, kas sukelia neigiamas pasekmes abiem pusėms – tikslai lieka neįgyvendinti, krenta teikiamų paslaugų kokybė.</p> <p>Siekiant atviros ir labiau lygiavertės partnerystės tarp valdžios lygmenų pagrindinius bendradarbiavimo principus siūlome įtvirtinti bendradarbiavimo kodekse. Toks dokumentas apibrėžtų pamatinius principus, kuriais turėtų vadovautis centrinės valdžios ir vietos savivaldos institucijos teisėkūros procesuose, priimdamos su vietos savivalda susijusius sprendimus bei kasdieniniuose tarpinstituciniuose darbuose.</p> <p>Remdamiesi šios priemonės poreikį atskleidusia esamos situacijos analize, Lietuvos savivaldybių tyrimu ir viešosios konsultacijos dalyvių pasiūlymais, siūlome formuoti tokius pagrindinius kodekso tikslus ir nuostatas:</p> <p>1) Priimant sprendimus dėl regionų plėtros tikslų ir įgyvendinimo, regiono ir savivaldybių investicijų į joms svarbius projektus, įtraukti savivaldybes į prioritetų nustatymo procesą, suteikiant joms galimybę įvardinti konkrečius tikslus ir priemones jiems pasiekti.</p> <p>2) Siekti formuoti regioninės politikos prioritetus „iš apačios“, įtraukiant savivaldos atstovus į viešąsias konsultacijas, kuriose svarstomi savivaldybėms aktualūs klausimai. Užtikrinti</p>	<p>LRV LRS LRP LSA Savivaldybės</p>	
--	--	---	---	--

		<p>konsultavimąsi ne tik derinant parengtus teisės aktų projektus, bet ir pradiniam sprendimų formavimo etape, siekiant atliepti aktualiausius savivaldos poreikius. Savivaldybės atitinkamai turi siekti plačios gyventojų įtraukties į savo sprendimų priėmimą.</p> <p>3) Suteikti pakankamai laiko (įvardijant konkrečius terminus) LSA ir savivaldybėms susipažinti su teisės aktų ar jų keitimo projektais, pateikti savo pasiūlymus ir pastabas. Teikti grįžtamąjį ryšį LSA ir savivaldybėms dėl jų pateiktų pastabų.</p> <p>4) Vietos savivaldos politikos formavimo ir įgyvendinimo srityje siekti individualaus ir kompleksinio požiūrio atsižvelgiant į savivaldybių skirtingumą. Vengti sektorinių sprendimų ribojančių galimybes skatinti vietos plėtrą ir kryptingai siekti išsikeltų ilgalaikių tikslų.</p> <p>5) Stiprinti pilietinę visuomenę ir siekti plačios gyventojų įtraukties į demokratinius procesus, svarstant vietos savivaldai aktualius klausimus. Pasitelkti dalyvaujamojo biudžeto; apklausų; viešųjų konsultacijų, kvietimų teikti pasiūlymus ir kitus formatus, vykdyti vietos gyventojų poreikių analizes, kad priimant sprendimus būtų vadovujamasi aktualiausiaisiais vietos gyventojų ir bendruomenių poreikiais.</p> <p>6) Centrinės valdžios ir vietos savivaldos institucijoms vykdant funkcijas, kuriomis siekiama bendrų tikslų, užtikrinti atvirą, lygiavertį ir konstruktyviu dialogu paremtą bendradarbiavimą, pagrįstą pasitikėjimu, partneryste ir subsidiarumu. Skatinti dalijimąsi informaciją ir gerą patirtimi.</p> <p>Gerosios užsienio patirties pavyzdys - Nyderlandų centrinio, regioninio ir vietos lygmens <i>bendravaldymo</i> (angl. <i>co-government</i>) principus įtvirtinantis Nyderlandų tarpžinybinių santykių kodeksas (Code on Interadministrational Relations, 2005). Šiame kodekse buvo įtvirtintas principas „vietos lygiu jei įmanoma, centralizuotai jei būtina“ (ang. local if possible, central if necessary). Kodeksas yra neoficialus susitarimas tarp valdžios lygmenų, nurodantis, kaip turėtų būti vykdomi ir organizuojami tarpinstituciniai santykiai. Nyderlandų atveju Vidaus reikalų ministerija yra pagrindinė institucija prižiūrinti kodekso taisyklių laikymąsi. Tuo tarpu Valstybės taryba, kuriai</p>		
--	--	---	--	--

		<p>vadovauja Nyderlandų karalius gali nepritari įstatymui, jei nebuvo laikomasi kodekse įtvirtintų susitarimų.</p> <p>Pamatinius valdžios lygmenų bendradarbiavimo ir partnerystės principus apibrėžiančio kodekso tekstas galėtų būti parengtas ir suderintas Dvišalė komisijos tarp Vyriausybės ir LSA formate. Bendru sutarimu priimtas dokumentas taptų santykių 'perkrovimo' pradžia, ir viešu įsipareigojimu susitariančioms šalims kartu siekti bendrų valstybės tikslų, efektyvesnio šalies ir jos resursų valdymo.</p>		
	<p>1.2. Pasirašyti memorandumą „Dėl glaudesnės centrinės ir vietos valdžios partnerystės siekiant stiprinti Lietuvos savivaldos savarankiškumą ir atsakomybę“</p>	<p>Memorandumo tikslai:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bendru sutarimu stiprinti Lietuvos savivaldos savarankiškumą ir atsakomybę. • Susitarti dėl pagrindinių savivaldos savarankiškumo stiprinimo kryptių. • Kurti pasitikėjimu ir partneryste grįstus vietos savivaldos ir centrinės valdžios santykius. <p>Memorandumas, kaip moralinis įsipareigojimas, būtų susitarimas tarp aukščiausio lygmens sprendimų priėmėjų dėl pagrindinių savivaldos savarankiškumo stiprinimo kryptių. Bendromis nuostatomis ir konkrečiais įsipareigojimais atliepiantis kitus pasiūlymus, pateiktus šiame dokumente.</p> <p>Šalys, kurias kviestume pasirašyti memorandumą: <i>Lietuvos Respublikos Prezidentas, Lietuvos Respublikos Seime atstovaujamos politinės partijos ir Lietuvos savivaldybių merai.</i></p>	<p>LRP</p> <p>Seime atstovaujamos politinės partijos</p> <p>Merai</p>	
	<p>1.3. Stiprinti Dvišalės komisijos tarp Vyriausybės ir LSA veiklą, keičiant reglamentavimą: 1) nustatant posėdžių reguliarumą; 2) apsibrėžiant komisijoje sprendžiamus klausimus; 3) užtikrinant priimtų nutarimų įgyvendinimą</p>	<p>Dvišalės komisijos nuostatuose įtvirtintas pagrindinis komisijos tikslas - interesų bei pozicijų tarp Vyriausybės ir LSA derinimas. Komisija sudaryta savivaldybių probleminiams klausimams, kurių jos negali išspręsti be valstybės institucijų bei klausimams dėl santykių tarp valstybės institucijų ir savivaldybių nagrinėti bei teikti nurodytais klausimas suderintas išvadas.</p> <p>Abi pusės pripažįsta, kad nors dvišalis tiesioginis bendradarbiavimas yra itin svarbus ir pažangus žingsnis lygiaverčiam dialogui kurti, nes valstybės valdymas yra bendras tiek Vyriausybės, tiek savivaldybių tikslas, tačiau Dvišalės komisijos darbas lig šiol nebuvo pakankamai</p>	<p>LRV</p> <p>LSA</p>	<p>LRV ir LSA Dvišalės komisijos veiklos nuostatai</p>

		<p>rezultatyvus, tarnavo labiau kaip apskaitos aktualijomis formatais, o sprendimų reikalaujantiems klausimams toliau pasitelkiami įprastiniai, dažniausiai sektoriniai formatai. Remiantis suinteresuotų šalių ir viešosios konsultacijos dalyvių nuomone, siūlome efektyvinti Dvišalės komisijos formatą:</p> <p>1) Šiuo metu komisija į posėdžius renkasi pagal poreikį, ne rečiau kaip du kartus per metus. Siūlome komisijos posėdžius rengti bent kartą per ketvirtį, kas prisidėtų prie nuoseklesnio bendradarbiavimo ir sprendžiamų klausimų tęstinumo.</p> <p>2) Komisijos veiklos nuostatuose nėra įvardinta kokius klausimus komisijos nagrinėjimui gali pateikti LSA, Vyriausybė ar jos institucija. Siekiant efektyvinti komisijos veiklą siūlome apibrėžti kokios srities klausimai gali būti teikiami komisijos svarstymui (pvz. biudžeto priėmimo, strateginių reformų klausimai).</p> <p>3) Komisijos veikloje aiškiai pasiskirstyti atsakomybes ir užtikrinti prisiimtų įsipareigojimų vykdymą, užtikrinti nutarimų grįžtamąjį ryšį, tiesiogiai posėdžiuose nedalyvaujančių pusių (savivaldybių, kitų ministerijų) informavimo procesus.</p> <p>Nors Dvišalės komisijos veikla itin priklausoma ir nuo komisijos narių asmeninio nusiteikimo bei atvirumo bendradarbiauti, formato atnaujinimas sudarytų sąlygas pateisinti komisijos veiklai keltus lūkesčius, formuoti dialogu ir pasitikėjimu grįstus santykius, padėtų abiem valdžios lygmenims siekti horizontalių, integralių tikslų.</p>		
<p>2. Teisėkūros procesų tobulinimas</p>	<p>2.1. Užtikrinti ir sustiprinti teisės aktų numatomo poveikio regionų plėtrai, įtraukiant ir poveikio savivaldai kriterijų, vertinimo procesą</p>	<p>LR Teisėkūros pagrindų įstatyme (15 str. 2 punktas) numatyta, kad atsižvelgiant į teisės akte numatomo naujo teisinio reguliavimo pobūdį, mastą, turi būti įvertinamas poveikis regionų plėtrai.</p> <p>Naujame RPI (10 str. 1 d. 7 p.) reglamentuota, kad VRM „<i>vertina planavimo dokumentų, norminių teisės aktų ir jų projektų, turinčių ar galinčių turėti skirtingą įtaką atskiroms Lietuvos Respublikos teritorijoms, poveikį regionų plėtrai, teikia jų rengėjams (prireikus – Vyriausybei) išvadas, ar planavimo dokumentai, norminiai teisės aktai, jų projektai atitinka nacionalinės regioninės politikos tikslą, įgyvendinimo uždavinius, ir pasiūlymus dėl jų tobulinimo.</i>“ Patvirtinus naują RPI svarbu užtikrinti, kad numatomo teisinio reguliavimo</p>	<p>LRS VRM LSA</p>	<p>LR teisėkūros pagrindų įst. RPI</p>

		<p>poveikio regionų plėtrai vertinimas neliktų tik formali procedūra, o esant poreikiui poveikio vertinimą atliktų ne tik teisės akto rengėjas, bet ir veiklos sritį koordinuojanti institucija.</p> <p>Rekomenduotina VRM, vykdant teisės aktų poveikio vertinimą regionų plėtrai, įvertinti numatomą poveikį ir savivaldai / savivaldos savarankiškumui, bei rengiant išvadą į derinimo procesą įtraukti LSA. Siūlymo įgyvendinimas užtikrintų atvirą ir įtraukų poveikio vertinimo procesą, rengiant vietos savivaldai aktualius teisės aktų projektus.</p>		
	<p>2.2. Užtikrinti LSA įtrauktį į konsoliduoto valstybės ir savivaldybių biudžetų projekto rengimo, svarstymo ir priėmimo etapus.</p>	<p>Ilgametė atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų projekto rengimo praktika rodo, kad LSA nėra nuo pat pradžių įtraukiamą į biudžeto projekto rengimo procesą ir su projektu dažniausiai gali susipažinti tik projekto pristatymo LRV posėdyje išvakarėse, nors tai yra bendras valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų projektas, kuris turėtų būti derybų ir diskusijų objektas.</p> <p>Siūlome keisti atitinkamų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų projekto rengimo taisykles ir rengimo planą bei įstatymo tvarka numatyti LSA įtraukimą į biudžeto rengimo procesą:</p> <p>1) LRV nutarime „Dėl LR valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“ reglamentuoti procedūras, kuriomis vadovaujantis būtų užtikrintas LSA įtraukimas į rengimo ir derinimo procesus nuo pat pradžių iki biudžeto projekto pateikimo Vyriausybei. Šių procesų įgyvendinimą siūlome numatyti, kuomet tvirtinamas atitinkamų metų biudžeto projekto rengimo planas.</p> <p>2) Keisti Biudžeto sandaros įstatymo 18 str. 1 punktą „Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projekto pateikimas Seimui“ ir jį išdėstyti taip:</p> <p><i>„Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektas bei trejų biudžetinių metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų konsoliduotos visumos planuojamų rodiklių projektas, prieš juos pateikiant Vyriausybei turi būti pateikti Lietuvos savivaldybių asociacijos nuomonei gauti, ne mažiau kaip prieš X kalendorines dienas.</i></p>	<p>FM LRV LSA LRS</p>	<p>Biudžeto sandaros įstatymas</p> <p>LRV nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų sudarymo ir vykdymo tvarkos patvirtinimo“ LR tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių projektų rengimo planas</p>

		<p><i>Vyriausybė Lietuvos Respublikos tam tikrų metų valstybės biudžeto ir savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektą pateikia Seimui ne vėliau kaip prieš 75 kalendorines dienas iki biudžetinių metų pabaigos. Vyriausybė, prieš teikdama projektą Seimui, pateikia jį Lietuvos savivaldybių asociacijai.</i></p> <p>Siūlomi pakeitimai suteiktų galimybę LSA laiku susipažinti su savivaldybių biudžetų finansinių rodiklių patvirtinimo įstatymo projektu, taip būtų užtikrinamas savivaldybių pozicijos atstovavimas ir skatinama įtraukti partnerystė tarp valdžios lygmenų.</p>		
<p>3. Vietos savivaldos srities klausimų politikos formavimo ir koordinavimo stiprinimas.</p>	<p>3.1. Stiprinti savivaldos atstovavimą, vykdomų funkcijų ir veiklos koordinavimą centrinės valdžios lygmenyje: peržiūrėti esamų ministerijų atsakomybes už regioninę politiką ir savivaldos reikalus, svarstyti galimybę stiprinti VRM įgaliojimus ar steigti atskirą ministeriją</p>	<p>Tiek centinės valdžios institucijų, tiek savivaldos atstovai pripažįsta jog regioninei politikai formuoti ir įgyvendinti trūksta vienos, visus savivaldybių veiklos klausimus koordinuojančios institucijos centrinės valdžios lygmenyje. Tai pažymima ir tarptautinių institucijų vertinimuose (EK, 2020).</p> <p>Savivaldybių ir centrinės valdžios institucijų interesai turi būti derinami, o bendri veiksmai koordinuojami. Šiuo metu VRM yra pavesta formuoti valstybės politiką regionų plėtros srityje, organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti jos įgyvendinimą (VRM nuostatai). Kitos ministerijos pagal kompetencijas atsako už atskirų regioninės politikos priemonių įgyvendinimą. Dabartinėje planavimo sistemoje nėra aiškių strateginių gairių. VRM duomenimis, daugiau nei 300 planavimo dokumentų, parengtų skirtingose struktūrose (ministerijose, institucijose ir kt.), prisideda prie regioninės plėtros politikos, todėl ji tampa ypač fragmentiška, nors regioninės politikos institucinė sistema turėtų sudaryti sąlygas konstruktyviam centrinės valdžios ir vietos savivaldos bendradarbiavimui, sistemoje veikiančių šalių pozicijų suderinimui ir efektyviam sprendimų priėmimui.</p> <p>Viešosios konsultacijos dalyviai darbo grupės „Centrinės valdžios ir vietos savivaldos partnerystės kūrimas“ metu iškėlė idėją steigti atskirą Savivaldybių / Savivaldos ministeriją, performuojant esamas institucijų struktūras, taip sutelkiant kertines savivaldą ir regionų politiką liečiančias veiklos sritis „po vienu stogu“. Šis siūlymas tarp diskusijos dalyvių sulaukė daugiausiai palaikymo.</p> <p>Kaip alternatyvą, naujos ministerijos steigimui svarstyтина peržiūrėti ir stiprinti VRM atsakomybes už regioninės ir vietos savivaldos</p>	<p>LRV</p> <p>VRM</p> <p>AM</p> <p>ŽŪM</p> <p>FM</p> <p>Kitos ministerijos</p>	

		<p>politikos formavimą, koordinavimą ir priežiūrą. Su naujomis funkcijos ministerija galėtų keisti savo pavadinimą į Vidaus reikalų ir regionų ministeriją (VRRM).</p> <p>Prieš suteikiant daugiau funkcijų VRM ir siekiant stiprinti regionams ir savivaldybėms svarbių klausimų ir veiklos koordinavimą centrinės valdžios lygmenyje, būtina peržiūrėti ir kitų ministerijų dabartines veiklos sritis, ypač ŽŪM funkcijas, susijusias su žemėtvarka, AM funkcijas, susijusias su teritorijų planavimu ir statybomis, FM funkcijas, susijusias su savivaldybių finansais.</p> <p>Politikos formavimą, koordinavimą ir stebėseną, susijusius su regionų ir savivaldybių reikalais, galėtų vykdyti viena institucija centrinės valdžios lygmenyje (stiprinant VRM įgaliojimus ar steigiant atskirą ministeriją). Įgyvendinus šį pasiūlymą, tikėtina, pagerėtų politikos formavimo ir įgyvendinimo procesų sklandumas ir nuoseklumas, tarpinstitucinis bendradarbiavimas, būtų geriau atliepti savivaldos poreikiai (suderinti su nacionaliniais tikslais), būtų lengviau įgyvendinami regioninės politikos tikslus.</p>		
<p>4. LSA vaidmens stiprinimas</p>	<p>4.1. Suteikti teisę LSA kreiptis ir atstovauti savivaldybės teismuose.</p>	<p>Lietuvos savivaldybių tyrime (2020) dalyvavusios savivaldybės pažymėjo poreikį suteikti teisę LSA kreiptis į Administracinį ir Konstitucinį teismus ir atstovauti tiek pavienės savivaldybės ar jų grupės, tiek visas Lietuvos savivaldybes kuomet, asociacijos nuomone, pažeidžiamos įstatymo tvarka numatytos savivaldybių teisės (<i>pvz., Konstitucijos 120 straipsnyje įtvirtintas savivaldos savarankiškumas</i>) arba nėra vykdomi kitų institucijų įstatymo tvarka numatyti įsipareigojimai savivaldybėms. LSA teigimu, tokios priemonės, siekiant apsaugoti savivaldybių teises ir interesus, būtų imamasi išimtiniais atvejais, išbandžius visus alternatyvius, kreipimosi į teismą nereikalaujančius, sprendimo būdus.</p> <p>ET (2012, 2018) Vietos ir regionų valdžių kongresas, vertindamas vietos ir regionų demokratijos padėtį Lietuvoje, akcentavo rekomendaciją LSA suteikti atitinkamą statusą leidžiantį atstovauti Lietuvos savivaldybės šalies teismuose.</p> <p>Užsienio šalių gerųjų praktikų analizė atskleidė, kad Nyderlanduose savivaldybių asociacija turi teisę atstovauti savivaldybės teismuose, tai papildomas saugiklis asociacijai</p>	<p>LSA LRS</p>	<p>LSA įstatymas LSA nuostatai</p>

		<p>užtikrinant sąžiningą politiką ir įstatymų laikymąsi savivaldybių atžvilgiu.</p> <p>LSA turėtų galimybę teisėtu keliu ginti įstatymo tvarka numatytas savivaldybių teises. Vienai ar kelioms savivaldybėms gerokai sunkiau pasinaudoti tokia galimybe, todėl per LSA būtų galima lengviau tiek suderinti pozicijas, tiek pasirengti kreipimuisi į teismą, nepasiekus susitarimo kitomis priemonėmis.</p>		
	<p>4.2. Stiprinti LSA žmogiškuosius išteklius ir kompetencijas.</p>	<p>LSA vaidmuo kaip viešosios politikos dalyvės nuolat stiprėja, o atstovavimas savivaldos interesui tampa vis reikšmingesnis, nes daugeliu atveju valstybės valdyme apsiribojama tik LSA, o ne platesnio rato savivaldybių dalyvavimu.</p> <p>Siekiant lygiaverčių santykių tarp centrinės valdžios ir vietos savivaldos, siūlome stiprinti LSA žmogiškuosius išteklius ir kompetencijas. Tai leistų tinkamai atstovauti savivaldybių interesus, didesnį dėmesį skiriant tiek rengiamų teisės aktų analizei ir vertinimui, tiek savo argumentuotų pasiūlymų formavimui. Taip pat pozicijų derinimui su savivaldybėmis, informacijos rinkimo ir sklaidos bei grįžtamojo ryšio gerinimui.</p> <p>Visoje savo veikloje LSA atstovauja savivaldybių interesus daugiau nei 140 skirtingų tarybų, komitetų, darbo grupių ir kitų formatų, o tai reikalauja didelių LSA žmogiškųjų resursų ir kompetencijų. Jų stiprinimas leistų LSA teisėkūros procese aktyviau įsitraukti į įstatymo pateikimo procedūros derinimo etapą, o tai yra itin svarbu, siekiant laiku pateikti savo pastabas ir pasiūlymus bei užtikrinti, kad numatomų pokyčių poveikis būtų tinkamai įvertintas.</p> <p>LSA žmogiškųjų išteklių ir kompetencijų didinimas turėtų teigiamą poveikį savivaldybių įtraukčiai į sprendimų priėmimą, teisės aktų vertinimui ir bendradarbiavimui su centrinės valdžios ir kitomis institucijomis.</p>	LSA	

„Kurk Lietuvai“ projekto vadovai:

Skaidrilė Grigaitė-Mockevičienė – skaidrile@yahoo.com; +370 615 29987

Vytautas Vaitiekūnas – VytautasVaitiek@gmail.com; +370 679 70729

Dovilė Sujetaitė – dovile.sujetaite@gmail.com; +370 627 35250